

У розвитку людства виключно важливу роль відігравала і відіграє земля як територія і як ресурс. Забезпеченість родючою землею чи то держави, чи окремого господарства в усі часи була запорукою їхнього достатку, заможності та впевненості в майбутньому. Прагнення до володіння та користування землею в людства було викликане подвійним інтересом:

- 1) спробою розв'язати продовольчу проблему;
- 2) збагаченням через вирощування та релізацію сільськогосподарської продукції.

Зі збільшенням чисельності населення інтерес до землі посилюється. Постійне розширення земельних площ зумовило те, що сьогодні господарською діяльністю вже охоплено 63% суші. З майже 5,0 млрд га земель, що вважаються потенційно придатними для проживання та виробництва сільськогосподарської продукції, використовується 3,8 млрд га.

Зберегти наявний земельний потенціал можливо лише завдяки формуванню нового світосприйняття, нової форми самосвідомості, за яких людина усвідомлюватиме себе єдиним цілим з природою. При цьому дбайливе ставлення до землі повинне впливати з розуміння сутності та закладених основоположних принципів і засад землекористування.

Розглядаючи користування земель у просторово-часовій динаміці, варто зазначити, що від початку відліку, а саме порушення стану рівноваги, до сьогодні минуло приблизно 8–11 тис. років. Первинним поштовхом до незворотних змін у природному середовищі постала вирубка та викорчовування лісів на великих територіях з подальшим їх розорюванням, що також спричинило появу у флорі та фауні значної кількості нетипових організмів, нових біотопів та біоценозів, зміни клімату, гідрологічного режиму на обезлісених територіях, а також утворення орного шару.

З часом користування землею розширювалося територіально, ускладнювалося, зростало за інтенсивністю, через що незворотні зміни в природі з прихованих та невидимих почали переходити в стан широкомасштабних та незворотних. Водночас змінювалося й призначення

земель. На землях, зайнятих лісами, виростили новобудови, а землі – осередки давніх цивілізацій – заростали та опустелювалися. Якщо зміни в користуванні землею 5-6 тис. років тому мали локальний характер, то тисячу років тому вони вже охоплювали цілі регіони, 100 років тому стали зональними, а уже в останні 30-50 років – глобальними.

На сьогодні всі землі суші здебільшого поділяють на 2 категорії: землі, якими не користуються, та землі, якими користується людство у своїй господарській діяльності. До першої категорії земель входить понад 1/3 суші – це непродуктивні землі (пустелі, скелі, прибережні піски, озера тощо).

Термін «землекористування» застосовується здебільшого до другої категорії – продуктивних земель, які також поділяються на орнопридатні та орнонепридатні землі.

Продуктивні та непродуктивні землі формують земельні ресурси і становлять земельний фонд планети, регіонів, країн тощо.

Земельні ресурси є складником екосистеми та вважаються універсальною категорією, що поєднує природні та соціальні предмети і їх властивості. До них належать:

землі сільськогосподарського призначення;

землі лісів; землі під водою;

землі населених пунктів;

землі під промисловими об'єктами, транспортом;

землі природоохоронного призначення та ін., які використовуються для різних цілей.

Земельні ресурси є обмеженими, але належать до категорії відновлюваних завдяки своїй природній властивості – родючості, яку шляхом застосування відповідних технологій можна відновлювати та підвищувати.

У загальноекономічному розумінні поняття «земля» має декілька значень, які за своєю суттю варіюють від достатньо вузького поняття елементарного ресурсу до широкого, інтегрального ресурсу природного й

антропогенного походження, що охоплює всі природні фактори й умови виробництва.

У територіально-просторовому розумінні поняття «земля» – це території, земельний потенціал яких не задіяний у господарській діяльності; території, використання земельного потенціалу яких у господарській діяльності спрямоване на збереження відповідного природного стану та притаманного йому біоріз-номаніття (землі, зайняті лісами, внутрішніми водоймами, непридатні землі тощо); території, земельний потенціал яких використовується в господарському обігу та стає основою життєдіяльності людей, постійним джерелом виробництва продуктів харчування (сільськогосподарські землі, землі, зайняті населеними пунктами, промисловими підприємствами тощо).

Земля, будучи предметом інтересу всього живого, насамперед, виконує функцію середовища існування, а вже потім – загального засобу виробництва, який характеризується сукупністю всіх інших функцій, зокрема таких, як:

- природний ресурс (основний компонент екосистеми, що підтримує існування всіх живих організмів) і носій корисних копалин;
- базис розміщення для водних джерел та мінеральних ресурсів, будівель, транспортних споруд, місце розміщення відходів тощо;
- базис виробництва та засіб виробництва промислового й сільськогосподарського призначення, бере участь у біологічному кругообігу та виконує продовольчу функцію;
- базис проживання, є життєвим простором для людини, сприяє передачі сільськогосподарського досвіду користування землею;
- об'єкт нерухомості та товар у ринковій економіці, є капітальною вартістю тощо.

Функціональне призначення однієї й тієї самої земельної ділянки з часом може змінюватися, і кількість функцій, що виконуються землею,

також постійно збільшується. Земля може виконувати як роль предмета праці, так і роль засобу праці.

Функції землі нерозривно пов'язані з її особливостями: просторова обмеженість (збільшити площу земельного фонду планети неможливо), непереміщуваність (у землеробстві не земля як предмет праці переміщується при її обробленні, а знаряддя праці переміщуються до землі), неоднорідність (земля в різних місцях планети має різні характеристики, які роблять її чи то придатною, чи непридатною для використання), незамінність (земля не може бути замінена на інший засіб виробництва), продукт (необроблювана земля є продуктом природи, а не продуктом праці), родючість (під впливом людини може швидко змінюватися як позитивно, так і негативно).

Отже, Земля охоплює різноманітні важливі для людини функції, які можна віднести до категорій довкілля, економіки й духовності. Як компонент довкілля, земля - це ґрунтовий покрив, що забезпечує планетарний зв'язок між гідрологічною, атмосферною і кліматичною системами, місце стоку забруднених вод, фільтр для питної води, екологічна ніша для розповсюдження живої природи. З економічної точки зору земля може розглядатись і як дефіцитний простір, що визначає місце розташування виробничих діяльностей, інфраструктури, місць проживання і як родючий ґрунт, що забезпечує органічними й неорганічними речовинами сільське господарство, а також і як щось, що має унікальну естетичну цінність. На землі розміщені усі ресурси.

У соціальному вимірі право владності на землю виступає джерелом престижу й організаційним принципом соціально-економічних відносин.